

УДК 001.8

Ягодзінський Сергій Миколайович
Національний авіаційний університет (м. Київ),
ст. викладач кафедри філософії

**Наука і освіта:
аспекти взаємодії в інформаційному суспільстві**

**Science and formation:
aspects of interrelation in the information society**

Розглядається специфіка взаємозв'язку науки й освіти, які визначають інноваційні засади розвитку інформаційного суспільства.

Specificity of interrelation of the science and education, which determine innovational bases of development of the information society is considered.

Свого часу мудрий Арістотель відмічав прагнення до знань як одну із визначальних рис людини. Однак ще ніколи в історії європейської цивілізації вислів Ф. Бекона „Знання – сила” не носив такого буквального змісту. Сьогодні ми стаємо свідками глобальних процесів, які неможливі без наукової стандартизації та інноваційного виробництва. Не дивно, що сучасна культура все більше орієнтується на науку, освіту й технології як детермінанти трансформації інформаційного суспільства.

Але чому в суспільстві, насиченому комп'ютерною технікою, літаками, автомобілями, космічними човнами і різноманітними чудо-приладами більшість молоді майже не цікавиться тенетами пізнання? Куди подівся запал юних техніків, натуралістів, фізиків, математиків, біологів, лінгвістів? Невже зоряне небо над нами і моральний закон усередині нас більше не викликають натхнення? Одна з причин невідповідності рівня розвитку науково-технічного прогресу ступеню зацікавленості проблемами сучасної науки, на наш погляд, криється у протилежних, іноді конфронтаційних завданнях, які ставлять перед собою наукова й освітянська сфери. Це можна продемонструвати, зіставивши такі феномени як наукова раціональність та раціоналізм в освіті.

Як відомо, під раціональністю розуміють відповідність наших уявлень, знань, вчинків деякому ступеню *розумності*. Стосовно наукової раціональності відмітимо, що вона відображає логіку наукового розвитку, охоплюючи як методику, так і методологію наукового дослідження. Натомість, феномен раціоналізму, зокрема в освіті, залишається мало дослідженим. Зупинимось на такому тлумаченні: раціоналізм в освіті – це сукупність засобів, методів і дій, направлених на навчання, виховання та формування цілісної особистості, яка здатна адекватно функціонувати в

умовах існуючого соціального, культурного і правового простору. Втім не існує жодних методологічних підстав для забезпечення комплементарності наукової раціональності та раціоналізму в освіті, оскільки наука, як правило, індіферентна до проблем освіти, вважає останню чимось суміжним, побічним, навіть ворожим духу науки.

Не дивлячись на проголошений Європою курс щодо формування єдиного економічного, правового, наукового, освітнього простору, слідування принципам університету гумбольдтівського типу, єдності фундаментально і прикладного в освіті та науці, підходи до розуміння раціональності у цих галузях залишається принципово відмінним. Спробуємо проаналізувати причини такого стану справ.

По-перше, якщо основним критерієм раціональності в науці вважають специфіку взаємодії суб'єкта й об'єкта, то в освіті критерієм розумності є принцип: раціональне все, що сприяє. Цей принцип використовував В.І. Вернадський при викладанні історії науки. Відповідно *раціоналізм в освіті зводиться до раціональності дій суб'єктів освітнього процесу*. *По-друге*, наукова раціональність, методи, структура та механізми функціонування наукового пізнання носять фундаментальний характер стосовно задач освіти. Справді, ніяких дидактичних завдань наука не ставить, оскільки вона не редукується до теорій, які у спрощеному вигляді викладаються у вищій школі. Тому часто у ході пояснення струнку наукову теорію доповнюють ненауковими компонентами. *По-третє*, оскільки освіта має своїм предметом основи наукових знань, то раціоналізм освітнього процесу полягає у виробленні критеріїв фільтрації наявних у дану епоху знань та їх синтез у цілісну систему. *І останнє*, сучасний рівень розвитку науки змушує філософів і соціологів ставити питання обмеженості дедуктивного способу мислення, оскільки за межами певного ступеня складності наш логічний апарат не справляється з обов'язками. Проте ми вважаємо за неможливе відкидати в освіті зазначений спосіб мислення, бо це зруйнує його основні засади.

Спробуємо окреслити можливі наслідки описаних невідповідностей. Наприклад, М.В. Карлов, аналізуючи процес підготовки сучасного спеціаліста відмічає, що він має бути підготовлений так, аби завжди бути готовим іти нога в ногу з прогресом науки і технології, його освіта повинна виховувати в ньому здатність як до інтелектуальної творчості, так і до інтелектуального активного сприйняття зробленого іншими [1]. При цьому робота буде йти успішно і всі сторони взаємодії відчуватимуть задоволення, якщо молоді робітники виявлятимуть творче відношення до справи і самовіддачу, якщо вони честолюбні і демонструють командний дух. По суті, це – питання не освіти, а виховання, питання формування цілісної особистості.

Однак за умов ринкової економіки, навіть виховання мало на що здатне. Все більше і більше молоді переймається особистими, від Істини далекими, проблемами. Суспільство сформувало образи успішного громадянина, до яких не належить ні аспірант, ні викладач, ні вчений. Відповідно, перед тим, як виховувати молоду людину, необхідно обережно змінювати її психологію, прищеплювати їй нові принципи

життя, раз у раз демонструючи їх позитивні сторони, переваги. На підтвердження даної позиції пригадаємо Ж.-Ф. Ліотара, який у праці “Стан постмодерну” відмітив, що комерціалізація знання питання “Чи вірно це?” трансформувала на питання “Чому це служить?”, “Чи можна це продати?”, “Чи ефективно це?” [2].

З іншого боку лавинне накопичення нових знань, технологій, методів вимагає уміння ефективно організовувати роботу з *інформацією*. Опанування технічними засобами обробки інформації стає неодмінним атрибутом сучасного вченого, *критерієм його професійної придатності*, умовою успішної наукової діяльності. З цього приводу І. Тімофєєв пише, що бути освіченим = вміти читати і писати – це вже в минулому. Сьогодні бути освіченим = володіти комп’ютером [3]. Інформаційна революція не лише породила ці нові незворотні вимоги, але й на порядок покращила старі способи оперування з інформацією, створивши якісно нові способи пошуку та обробки наукової інформації.

Тому виникає нагальна потреба в широкому, глобальному переосмисленні співвідношення *науки як засобу і людини як мети*. Через це для гармонізації суспільних процесів в унісон повинні працювати і теоретичні, і гуманітарні науки, кожна виконуючи необхідну, проте лише разом – достатню функцію керування суспільством. Виходячи з проведеного дослідження, підсилимо цей висновок. Справді, вимоги до освіти – це вимоги до людини, відповідати умовам освіти означає відповідати усталеним суспільним нормам. І якщо ми не зводимо науку лише до природознавства, яке справді розвивається незалежно від суспільства, то повинні визнавати за освітою право і можливість *впливати на формування* типів наукової раціональності, а не лише адекватно їм відповідати.

Ілюстрацією такого впливу може стати система сучасної освіти, де учень, студент володіючи меншим запасом знань, перевершує свого викладача у способі їх здобуття, переробки і методах аналізу. Молодь сприймає, і не безпідставно, технічне оснащення й передові електронні технології як метод пізнання. І якщо десять років тому вони сприймалися лише кількісно, то на даному етапі очевидний їх якісний вплив як на освіту, так і науку. Не секрет, що вивчення геному людини, дослідження космосу, надр Землі, ефективна медицина тощо можливі лише за умови технічного забезпечення, яке, на сьогодні, – складова науки, її метод і результат. Сьогоднішня наука без техніки неможлива, така наука сліпа, малоефективна і нецікава для молодшої людини. Абсурдність ситуації, коли у вищій школі переважно зберігається класичний тип раціональності, притаманний науці XVII-XIX ст.ст., усвідомили не тільки вчені, а й нове покоління.

Список літератури

1. Карлов Н.В. О фундаментальном и прикладном в науке и образовании, или «Не возводи свой дом на песке» // Вопросы философии. – 1995. – № 11. – С. 35-46.
2. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. – СПб: Алетейя, 1998. – 160 с.

3. Тимофеев И. О преподавании истории науки... // *Фундаментальные исследования в современном инновационном процессе: организация, эффективность, интеграция.* – К.: Феникс, 2004. – С. 166-182.